

Nr 50.

Av herr **Hansson, Sigfrid m. fl.**, om utredning angående landets tillgångar av för brytning och bearbetning lämplig granit m. m.

Stenindustrien är en av vårt lands viktigaste näringsgrenar. All råvara finnes inom landet och ingenting behöver importeras. Den intager dessutom en rangplats i så måtto, att den har världens kvalitativt bästa och kvantitativt mesta material, bättre beläget och lättare åtkomligt än i något annat land.

De vidsträckta granit- och gnejsområdena, som ligga utmed kusterna eller som i landets inre stå i förbindelse med viktiga kommunikationsleder och sålunda äro lätt tillgängliga, bestå av finkorniga, täta, hårda varieteter, lämpliga att bearbetas till gatsten och grövre byggnadssten, vackert färgade dels fin- och dels grovkristalliniska, som passa till beklädnadssten för byggnader eller till dekorerings av sådana, till monument m. m. Många av dessa graniter och gnejser kunna jämförelsevis lätt uttagas i block av alla erforderliga dimensioner, och de flesta äro synnerligen lämpliga för slipning och polering. I avseende på hållfasthet mot tryck och nötning äro många av dem ovanligt framstående och ha icke i likhet med vissa graniter i andra länder benägenhet att vittra.

Stenindustrien är i huvudsak koncentrerad till Bohuslän och Blekinge samt till ett tiotal platser i Halland, östra Småland, Skåne och södra Småland. Inom densamma sysselsattes år 1927 omkring 17,000 arbetare, varför man torde kunna säga, att den giver uppehälle åt cirka 50,000 personer. Enligt Statistisk årsbok uppgick tillverkningsvärdet år 1913 till 23,493,000 kr., år 1924 till 28,207,000 kr. och år 1925 till 35,838,000 kr. År 1913 exporterades 983,535 ton till ett värde av 12,476,000 kr., år 1924 585,989 ton till ett värde av 12,756,000 kr. och år 1925 691,185 ton till ett värde av 15,820,000 kr.

Brytning och tillverkning av olika slag av stenprodukter tog sin början i vårt land på 1870-talet. Brytningen har sålunda pågått cirka sextio år. Även om granittillgångarna äro mycket avsevärda, synes denna industri hotas av stagnation inom en icke långt avlägsen framtid. Ja, man har anledning befara, att dess existens kommer att äventyras, likväl icke på grund av bristande tillgång på råmaterial, men väl till följd av materialets svåråtkomlighet. Under de svunna sextio åren har det nämligen huserats full-

komligt fritt vid brytningen. Så gott som överallt har man »skummat på ytan», tagit det lättillgängliga översta lagret först utan att gå på djupet, och på så sätt ha betydande bergtillgångar nedskrotats. Man kan redan nu konstatera, såväl i Bohuslän som annorstädes, att stora bergområden stå övergivna på grund av nedskrotning. Att forsla undan skroten för att taga upp nya brott låter sig näppeligen göra för enskilda företagare, i varje fall icke utan mycket dryga kostnader.

Vad man utvunnit av tillgång på granit i ett sådant nedskrotat bergområde är måhända inte ens hundra- eller tusendelen av det som kunnat brytas, om ett annat och rationellt brytningsförfarande tillämpats. Skall denna oförsvarliga planlöshet och misshushållning med en stor och betydande nationaltillgång fortsätta någon längre tid framåt, gör landet oerhörda och oersättliga förluster.

Den svenska granittillgången är oss en gång för alla given. Det åligger statsmakterna att väl vårda landets naturtillgångar, och de kunna icke stå till svars med att låta de här nämnda förfaras så som hittills skett.

Någon officiell undersökning om granitbeståndet inom landet föreligger, så vitt vi veta, icke. Bergmästaren i västra distriktet, Hjalmar Nordqvist, har i sina ämbetsberättelser till kommerskollegium fäst uppmärksamheten härpå och framhållit behovet av en dylik undersökning. Bergmästare Nordqvist önskar »en omfattande utredning om den bohuslänska granittillgången, granittypernas geografiska utbredning, ett slags inventering i stora drag av denna vår nationalegendom, om vars verkliga beskaffenhet och praktiska värde man endast har helt ytliga begrepp».

Utöver den av bergmästare Nordqvist påyrkade undersökningen rörande granitbeståndet borde enligt vår mening utredas, i vilken omfattning för bearbetning lämpliga berg befinna sig i kronans, bolags eller enskild ägo.

Men en undersökning av den svenska stenindustrien bör inte stanna vid ett konstaterande av tillgången till råvara och i vilkas ägo denna befinner sig. Bergmästaren i västra distriktet har i flera av sina ämbetsberättelser fäst uppmärksamheten på den »rovdrift», som alltjämt pågår, och påpekat faran av att den får fortsättas. Han framhåller, att nedskrotning av berg sker alldeles invid sjökanten, och att i så kallade »storstensbrott» nedskrotningen mången gång är värre än i småbrott för tillverkning av gatsten.

Nu förhåller det sig dessutom så, att kronan äger rätt stora bergområden i Bohuslän, där avverkningen sker på enahanda sätt. Nog borde väl staten se till att ordna det praktiskt och rationellt med sitt eget granitbestånd. Den har på senare tid ägnat allt större intresse åt omvårdnanden om landets övriga naturtillgångar. Sålunda är vid skogsavverkningen sörjt för återväxten, jordbruket har fått sin vanhävdslag och lag om bolags jordförvärv etc.

Vi anse därför, att en undersökning om den svenska stenindustrien jämväl bör omfatta och klarlägga, såsom varande ett mycket viktigt samhälls-

intresse, huruvida det nu förhärskande brytningsförfarandet innebär stora och allvarliga risker för stenindustriens framtida bestånd. Resultatet av en sådan undersökning skulle säkerligen bliva mycket betydelsefullt ur statens, näringens och den inom denna industri arbetande befolkningens synpunkt.

Med stöd av det ovan anförda tillåta vi oss föreslå:

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående i landet befintliga tillgångar av för brytning och bearbetning lämplig granit;

i vilken utsträckning landets granitbestånd befinner sig i kronans, bolags eller enskild ägo;

samt huruvida det nu förhärskande brytningsförfarandet kan anses i en snar framtid äventyra stenindustriens bestånd.

Stockholm i januari 1928.

Sigfrid Hansson.

William Linder.

Th. Östergren.

Martin Kropp.

K. Schlyter.